

Státní okresní archiv Cheb

Cech zedníků Aš

1802–1860

Inventář

EL NAD č.: 1532

AP č.: 1563

PhDr. Jana Kolouchová

Cheb 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení pomůcky	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	9
---------------------------------------	---

Inventární seznam	10
--------------------------	-----------

I. Vývoj původce archiválií

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky bratrstev a cechů.¹ Nejenže měly působnost z hlediska spolčování, ale také sehrály svou úlohu v otázce sociální a náboženské. Charakter bratrských sdružení se postupně rozšířil o vlastní hospodářské zájmy jednotlivých řemesel a od 14. století vznikaly první cechovní organizace, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.² Ke slučování se městských řemeslníků v rámci jednoho nebo více výrobních oborů docházelo pod heslem „Amor et paritas.“³

Cechovní organizace měly svoji pevně stanovenou hierarchii. V jejich čelech stáli cechmistři spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Jejich volba musela být potvrzena městskou radou nebo vrchností. Cechmistr měl výkonnou a soudní moc a v první řadě dbal na dodržování statutárních stanov.⁴ Statuta neboli artikule určovala pravidla fungování cechu, obsahovala normy pro provoz a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnických učňů a reflektovala i zásady dobrých mravů. Obvykle byla uložena v pokladnici spolu s privilegii, pečeti a ostatními písemnostmi, ale také s cechovním majetkem.⁵

Cechy dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin, kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy tovaryšů, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly nekalou soutěž a kontrolovaly přijímání nových mistrů. Starobylé zvyklosti a vnitřní uspořádání přísně dodržovaly.⁶

Důležitou osobou pro zřízení a chod cechu byl tzv. „obman.“⁷ Zatímco například v Chebu a jiných městech docházelo ke komunikaci mezi cechy a městskou radou, situace v ašské oblasti byla poněkud jiná. Odlišnost byla dána držbou panství. Cechy zde byly podřízeny přímo vrchnosti v podobě významného rodu Zedtwitzů. Jejich držba územně

¹ Bratrstvo je chápáno ve smyslu dobrovolné organizace řemeslníků, zakládané původně z náboženských důvodů, cechem se rozumí řemeslnická korporace, jejíž členové museli být všichni příslušníky řemesla. Blíže SCHULZ, Knut. *Handwerk, Zünfte und Gewerbe. Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010, s. 57.

² SIEGL, Karl. *Alt-Egerer Zunftleben*. Eger : J. Kobrtsch & Gschihay, 1916, s. 5.

³ Tj. Láska a rovnost.

⁴ PÁTROVÁ, Karin. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem : polovina 16. – polovina 19. století*. Stará Boleslav : Oblastní muzeum Praha – východ v Brandýse nad Labem, 2010, s. 5.

⁵ SCHULZ, K. *Handwerk*. s. 57–60.

⁶ Srov. SIEGL, K. *Alt-Egerer Zunftleben*. s. 13–15.

⁷ „Obman“ je doložen i na území Chebska, kde v době jagellonské byl z řad tzv. vnitřní rady volen radní, který reguloval veškerou produkci v rámci svěřeného oboru. Pobíral část příjmů cechovního mistra formou pravidelného platu. Podléhali mu tzv. „přísežní mistři“ (Geschworene Meister), jejichž počet kolísal od dvou do čtyř a byli pravidelně každý rok obměňováni. Blíže HALLA, Karel a kol. *Umění gotiky na Chebsku*. Cheb : Galerie výtvarného umění v Chebu, 2009, s. 113.

spadala do hranic ašského výběžku, který současně tvořil i geografický rámec působnosti cechovní soustavy. Centrem řemeslné výroby byla sice Aš, ale ta pod sebou sdružovala i další místa, jako jsou např. Hranice, Podhradí, Krásná, atd.⁸

Kdy přesně započal ašský cech zedníků svou činnost, nebylo možné určit. Nejstarší zmínky pocházejí až z počátku 19. století. Jeho existenci lze však předpokládat již dříve.⁹

Zednické řemeslo provázelo od nepaměti zakládání a výstavbu měst a panství. Řemeslo neprovozovali jen tuzemští mistři, ale také ti, kteří sem přišli z oblasti dnešního Německa a Itálie. Cechovní sdružení zedníků se zakládala oproti jiným řemeslům později. Důvodem byla práce zedníků v hutích a jejich najímání na konkrétní stavbu.¹⁰ Zedníci stavěli základy, zdili obvodové i vnitřní zdi, vyzdívali klenby, kladli dlažbu, omítali, osazovali schody, zhotovovali podklady pod trámy a mnoho dalšího. Podle cechovních řádů bylo zvykem zhotovit jako mistrovský kus klenbu, schody a domovní štít.¹¹

Všechny zápisy v cechovních knihách převážně dokládají již výše nastíněné vnitřní uspořádání cechu. Nejstarší záznamy pocházející z 29. listopadu 1802 odkazují na přijímání nových učňů a propouštění tovaryšů. Prvními doloženými mistry z roku 1807 byli Johann Wolfgang Künzel a Johann Erhard Jäger.

Stejně jako u ostatních řemesel bránilo dalšímu vývoji cechu zedníků jeho konzervativní uspořádání. Již od 17. století docházelo k postupnému úpadku celé cechovní soustavy a ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc.¹²

Rozsudek zániku výše nastíněné cechovní soustavy učinil František Josef I. svým císařským patentem č. 227, jímž dne 20. prosince 1859 vydal Živnostenský řád platný od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu. Všechny dosud platné předpisy o nabývání živnostenských, továrních a obchodních oprávnění, dále i všechny starší a s tímto živnostenským řádem neslučitelné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Cechy byly zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na jejich činnost a tradice.¹³

Podle agendy vztahující se k jednotlivým členům cechu působil cech zedníků v Aši ještě v listopadu roku 1859. Jeho zrušení na základě již zmiňovaného Živnostenského řádu

⁸ ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes* IV. Asch : Selbstverlag, 1940, s. 677.

⁹ Např. v Chebu působil podle cechovního řádu cech zedníků již roku 1559. Více SOkA Cheb, AMCH, kar 288, A 1111/3 z 31. 7. 1559.

¹⁰ Blíže WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách 1526–1620*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909, s. 49–154.

¹¹ Blíže SCHULZ, K. *Handwerk*, s. 199–202.

¹² Více PÁTROVÁ, K. *Řemeslnické cechy*, s. 10.

¹³ TAMTÉŽ, s. 11.

dokládá předávací protokol cechovních knih z 31. srpna 1860. V tomto záznamu se hovoří o cechu jako o bývalém, proto lze předpokládat, že svou činnost ukončil podle nařízení k 1. květnu téhož roku.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Dle záznamů v přírůstkové knize byly dne 29. června 1960 předány do archivu dokumenty MNV Aš. Jednalo se o 241 balíků z let 1945–1955 bez bližšího označení obsahu spisů a byly zaevidovány pod č. př. 114. O nakládání s dokumenty u původce či jejich uložení před převzetím do archivu se nedochovaly žádné písemné informace.

Všechny úřední knihy vzniklé z činnosti cechu zedníků v Aši mají zachovalou předchozí signaturu. Ta však nevznikla u původce fondu, nýbrž v pozdější době. V prvním případě se jedná o 109 G, ve druhém 110 G a ve třetím 111 G. Ztráty, zničení nebo poškození dokumentů před převzetím do archivu však nejsou doložené, nicméně jsou zřejmé.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech zedníků Aš je torzovitého charakteru a obsahuje archiválie z let 1802–1860.

Po převzetí dokumentů MNV Aš do archivu došlo k vytřídění cizích původců, a tak byl vyřazen i archivní fond Cechy Aš (EL NAD 243). Při zpracování archivního fondu Cechy Aš roku 2011 bylo rozhodnuto o novém přerozdělení podle původců na jednotlivé cechy či sdružení cechů. Písemnosti vzniklé z činnosti cechu zedníků byly převedeny do nově vzniklého fondu Cech zedníků Aš (EL NAD 1532), Úřední záznam č. 122/2011 ze dne 16. listopadu 2011, č. j. SOAP/020-0678/2011. Jednalo se o tři úřední knihy (0,06 bm) a jeden balík (0,01 bm).

K archivnímu fondu nebyl v minulosti vytvořen inventární soupis. Údaje bylo však možné zjistit z inventáře fondu Cechy Aš (EL NAD 243) pořízeného již roku 1964 Fr. Veselým, L. Hudlickou a J. Slavíkem. Jmenovaný soupis byl ale plný chyb a nepřesností. Propouštěcí kniha z let 1802–1859 (inv. č. 2) měla určený počátek zápisů na rok 1800 a Protokolární kniha mistrů cechu (inv. č. 3) na rok 1802. Spisový materiál nebyl vůbec

v původním inventárním seznamu zmíněn. Z výše uvedených důvodů bylo tedy roku 2011 přistoupeno k novému zpracování.

Vzhledem ke struktuře a obsahu byl archivní fond uspořádán chronologicky, i když se dochovaly předchozí signatury všech tří knih. V archivním fondu Cech zedníků Aš byly archiválie rozdělené na úřední knihy a spisy. Úřední knihy se zachovaly tři. Všechny se zaměřují na osoby spojené s cechovní výrobou. Zápisy byly pořizovány téměř po stejné časové období (1802–1859). Výjimku tvoří Protokolární kniha mistrů, která začíná až rokem 1807.

Aktový materiál je tvořen dvěma inventárními čísly. Jedná se o dopis krajského úřadu v Lokti, který byl roku 1803 zaslán soudu v Aši (inv. č. 4). Důvodem psaní bylo odmítání tovaryšů cechu platit dávky. Druhým záznamem je výše zmíněný předávací protokol cechovních knih bývalého ašského cechu zedníků z 31. srpna 1860 (inv. č. 5).

Při zpracování nebyly vyřazeny žádné jednotliviny nearchivní povahy ani archiválie z důvodu přehodnocení významu. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,07 bm a tvoří jej pět inventárních čísel.

Po jazykové stránce je archivní fond zcela německý. Fyzický stav všech archiválií je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Inventarizovaný archivní fond poskytuje informace pouze o osobách působících v rámci cechu. Kniha příslibů (inv. č. 1) obsahuje zápisy o přijímaných učních, jejich vyučení reflektuje inv. č. 2 – Kniha vyučených učedníků a zápisy o nově jmenovaných mistrech se nacházejí v inv. č. 3. Na základě těchto údajů je možné interpretovat a dohledat dědickou praxi ve smyslu přesunu profese z otce na syna.

K hlubšímu studiu dějin cechu zedníků v Aši bude potřeba využít i archiválie uložené v dalších archivních fondech. Pro získání komplexního pohledu na problematiku by bylo zapotřebí nahlédnout také do fondu Archiv města Aš (EL NAD 252).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Cheb archivní fond Cech zedníků Aš uspořádala a archivní pomůcku v září až prosinci 2011 sestavila Jana Kolouchová.

Cheb, 14. ledna 2015

PhDr. Jana Kolouchová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Cheb, *Archiv města Aš*, EL NAD 252.

SOkA Cheb, *Archiv města Cheb*, EL NAD 1.

Literatura

ALBERTI, Karl. *Beiträge zur Geschichte der Stadt Asch und des Ascher Bezirkes IV*. Asch : Selbstverlag, 1940.

HALLA, Karel a kol. *Umění gotiky na Chebsku*. Cheb : Galerie výtvarného umění v Chebu, 2009.

PÁTROVÁ, Karin. *Řemeslnické cechy v Brandýse nad Labem : polovina 16. – poloviny 19. století*. Stará Boleslav : Oblastní muzeum Praha – východ v Brandýse nad Labem, 2010.

SEDLÁK, Vladimír. O ceších a jejich archivech. *Archivní příručka: sborník přednášek o archivní praxi*, 1948, s. 197–223.

SCHMIDT, Georg. *Zunftordnung der Leinenweber in Neumarkt (1662)*. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1913, s. 383–392.

SCHULZ, Knut. *Handwerk, Zünfte und Gewerbe. Mittelalter und Renaissance*. Darmstadt : Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010.

SIEGL, Karl. *Alt-Egerer Zunftleben*. Eger : J. Kobrtsch & Gschihay, 1916.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

Příloha č. 1

Seznam použitých zkratek

AMCH	Archiv města Cheb
bm	běžný metr
č. j.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
fas	fascikly
MNV	místní národní výbor
SOkA	Státní okresní archiv
ukn	úřední knihy

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. KNIHY			
1	Kniha příslibů přijetí do cechu zedníků (Aufdingung- Protokoll bei e. e. Maurer- Zunft zu Asch anfangend vom Jahr 1802) – zápisy o přijímaných učních Něm., 20,5 x 34 cm, vazba z lepenky, hřbet a rohy kožené Předchozí sign.: 109 G	1802–1859	ukn 1
2	Kniha vyučených učedníků (Freisprechung- Protocoll bei e. e. Maurer- Zunft zu Asch 1802) – jmenné seznamy vyučených učňů Něm., 21 x 34 cm, vazba z lepenky, hřbet a rohy kožené, torza kožených řemínků Předchozí sign.: 111 G	1802–1859	ukn 2
3	Kniha mistrů cechu zedníků (Meister- Protocoll bei e. e. Maurer- Zunft zu Asch anfangend 1802; Maurer- Zunft Meister- Protokoll) – zápisy o nově jmenovaných mistrech s odkazem na vykonání mistrovského díla Něm., 20,5 x 34 cm, vazba z lepenky, hřbet a rohy kožené Předchozí sign.: 110 G	1807–1859	ukn 3
II. SPISY			
4	Dopis Krajského úřadu v Lokti soudu v Aši týkající se pokuty pro tovaryše zednického cechu kvůli neplacení dávek	1803	fas 1
5	Předávací protokol cechovních knih bývalého cechu zedníků	1860	fas 1

Název archivní pomůcky:	Cech zedníků Aš
Značka archivního fondu:	Cech zedníků Aš
Časový rozsah:	1802–1860
Počet evidenčních jednotek:	4 (3 úřední knihy, 1 fascikl)
Počet inventárních jednotek:	5
Rozsah v bm:	0,07 (úřední knihy – 0,06 bm, fascikl – 0,01 bm)
Stav ke dni:	14. 1. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	PhDr. Jana Kolouchová
Zpracovatel archivní pomůcky:	PhDr. Jana Kolouchová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	5
Schválil:	Mgr. Karel Halla dne 14. 1. 2015–čj. SOAP/020-0033/2015